

Ali potrebujemo drugačne, tuje negovalne modele za pridobivanje boljše kakovosti (bukovega) lesa?

1 UVOD

V članku z naslovom "Z drugačnimi negovalnimi modeli do boljšega lesa", mag. Mitja Cimperšek poleg zelo bogatega zgodovinskega pregleda rabe bukovine in gojitvenega »vprašanja« bukve, kakor tudi pregleda strokovnih temeljev (nastanka) kvalitete ali razvrednotenja bukovega lesa, prikaza primerov dveh sestojev, katerih vrednostna struktura bukovine ni dosegla pričakovanj, predstavlja svoje, deloma nasprotujoče si poglede na način gospodarjenja z bukovimi gozdovi, skupaj s predlogom vpeljave »novega« (danskega) negovalnega modela, mimogrede pa navržje še kritiko slovenske gozdarske politike, organizacije in gospodarjenja z gozdovi.

Glede na veliko zanimivost bukove problematike za slovenske razmere, ki je očitno, tudi po štiridesetih letih sodobne, sonaravne Mlinškove gozdarske šole, še vedno odprta, bi vsekakor veljalo o predstavljenih stališčih in predlogih tudi obširneje strokovno razpravljati. Naj v temle odmevu prispevam nekaj glavnih misli k tej (morebitni) razpravi. Pri tem bi se najprej rad spomnil, kako je sonaravno in večnamensko gospodarjenje ter nekatere, z njima povezane določbe in usmeritve – skladno s slovensko gozdarsko doktrino – definirali Zakon o gozdovih – ZOG (1993) in Programu razvoja gozdov v Sloveniji – PRG (1996).

2 STRATEŠKA IZHODIŠČA

2.1 Temelji slovenske gozdarske zakonodaje

Po ZOG je "sonaravno gospodarjenje način ravnanja z gozdnimi ekosistemi, ki temelji na negi gozda in zagotavlja njihovo ohranitev, povečevanje pestrosti avtohtonih rastlinskih in živalskih vrst ter vzpostavljanje biološkega ravnotežja". Izbira dreves za možni posek je opredeljena kot "gojitveno – negovalno opravilo, s katerim se v skladu s stanjem gozdnega ekosistema, cilji in intenzivnostjo gospodarjenja ter s potrebami lastnika gozda določijo posamezna drevesa ali skupine dreves za posek". Pomembna je tudi načelna določba ZOG, po kateri zakon "zagotavlja sonaravno ter več-

namensko gospodarjenje v skladu z načeli varstva okolja in naravnih vrednot, trajno in optimalno delovanje gozdov kot ekosistema ter uresničevanje njihovih funkcij".

Gre torej – skladno s slovensko gozdarsko doktrino in paradigmo - za zelo zahtevne, ekološko in ekonomsko celovite opredelitve, ki imajo zakonsko težo in jih je tako potrebno tudi uporabljati. Težko bi jim še kaj bistvenega dodali, brez spremembe ZOG (in regresije v tem pogledu) pa jim ne moremo in ne smemo ničesar niti odvzeti. To seveda velja tudi konkretno, ko npr. razpravljamo o izbiri morebitnih novih, po svojih značilnostih eno- in ne večnamenskih gojitveno-negovalnih modelov.

2.2 Temelji slovenske gozdarske politike in paradigme

Nacionalno strategijo (politiko) trajnostnega, sonaravnega in večnamenskega gospodarjenja z gozdovi precej podrobno opredeljuje PRG. Preobsežno bi seveda bilo navajati vsebino posameznih sonaravnih usmeritev (politik), zapisanih v tem dokumentu, pravzaprav uradnem "katekizmu" slovenske gozdarske doktrine in politike, za katerega je upati, da ga vsi gozdarji dobro poznajo.

2.2.1 Gozdnogojitvene usmeritve

Za potrebe razprave o problematiki gospodarjenja z bukovimi gozdovi naj direktno povzamem in izberem le nekatere, po moje najbolj bistvene usmeritve PRG, in sicer:

- "na dobrih rastiščih je sonaravno in gospodarno vzgajati debelo in kakovostno dreve, ki daje gozdu mehansko in biološko stabilnost, ga bogati v pogledu opravljanja splošno koristnih funkcij in zagotavlja primerne gospodarske učinke gozdov;

- intenzivirati je treba nego z redčenji v doraščajočih sestojih (letvenjaki in drogovnjaki), še posebej v sestojih listavcev;

- gozdove je treba obnavljati naravno in malopovršinsko; naravno obnavljanje naj praviloma poteka pod zastorom starejšega drevja, s primerno dolgimi pomladitvenimi dobami;

– gozdnogojitveni ukrepi morajo biti skrbno načrtovani (gozdnogojitveno načrtovanje).

Ali je, npr. zaradi ožjih ekonomskih interesov, potrebno te ekološko in ekonomsko usklajene usmeritve v PRG korigirati? Ali tem usmeritvam, ki sicer na splošno veljajo tudi za bukove gozdove, sploh lahko – v pogledu nege in kakovosti (gozda in lesa) – še kaj dodamo? Težko. Prepričan sem tudi, da je mogoče, če sta le način (naravne) obnove in zasnove sestojev ustrezna / racionalna ter obstaja možnost, in seveda denar, za ustrezno, intenzivnejšo nego sestojev, uresničevati tudi tako visoko-zahtevne cilje glede kakovosti (lesa) kot si jih postavlja mag. Cimperšek, znotraj naših, že preizkušenih modelov nege / redčenj. V pogledu obnove oziroma načina gospodarjenja z gozdovi pa strategija PRG med drugim postavlja tudi določene splošne okvire in omejitve, ki jih mora naše gojenje spoštovati. Hitre, zlasti velikopovršinske obnove sestojev, brez primerno dolgo trajajoče zaščite mladja s strani zastora odraslega drevja, PRG vsekakor ne dopušča. To enako velja tudi za bukove sestoje. S tem je predlagani, »ekspresni« danski model gotovo v popolnem nasprotju.

2. 2. 2 Višina in intenzivnost sečenj

PRG določa tudi politiko v zvezi z višino bodočih sečenj. Tako predvideva, da bi se "zmerna intenziteta sečenj morala nadaljevati tudi vnaprej, kar bi v obdobju naslednjih tridesetih let omogočilo povečanje lesnih zalog za več kot tretjino, prirastka pa za četrtno«. Hkrati PRG predvideva tudi »povečevanje največjega možnega letnega poseka, ki naj bi v treh desetletjih enakomerno narasel na 3.6 m³/ha in leto«, pri čemer bi bila »po količini dosežena 84 odstotna izkoriščenost gozdnih rastišč, okrepile pa bi se tudi ekološke funkcije gozdov«.

Predstavljen politika ohranjevalnega izkoriščanja proizvodnega potenciala slovenskih gozdov je bila sprejeta s konsenzom celotne gozdarske stroke, in je bila potrjeno tudi z nacionalnim interesom, izraženim preko Državnega zbora. Če bi jo želeli spremeniti, bi jo torej morali skozi Državni zbor. Te usmeritve PRG so še vedno veljavne in obvezujoče in so gotovo tudi nadalje aktualne, konkretne številke glede višine možnih sečenj Državnega zbora ob višjih lesnih zalogah in prirastkih od pričakovanih, ki jih sedaj ugotavljamo v slovenskih gozdovih – pa so / bodo posledično

tudi višje. Tako je že bil možni posek tudi višje načrtovan v predlogu območnih načrtov za obdobje 2001–2010.

Ni torej razumljivo, zakaj naj bi bila »slovenska gozdarska politika v vedno večjem razkoraku z nacionalnimi ekonomskimi interesi«. Razumem pa, da je objektivno v precejšnjem razkoraku še vedno dejanska intenzivnost gospodarjenja z gozdovi in obseg sečenj, ki v razkoraku tudi sicer vedno bo. Če bi država imela proračunski denar, bi na podlagi sprejetega PRG lahko precej odločneje stimulirala intenzivnost gospodarjenja (npr. preko subvencioniranja redčenj, ki so usmerjena v kvaliteto, ki sicer mora biti lastnikov, posredno pa je tudi nacionalni interes). Pri tem pa se moramo s strani narodno-gospodarske funkcije zavedati krute realnosti, lastniške in parcelne razdrobljenosti slovenskih gozdov, kjer prav velika intenzivnost, tako kot nekdanj s »skupnim« gospodarjenjem, nikoli ne bo možna, učinkovita površina gozdarskih gozdov pa bo dejansko bistveno manjša in gozdovi bodo tam pod večjim pritiskom.

Sicer pa, ali naj se npr. zgledujemo po Avstriji, kjer se bruto seka okrog 19,5 mio kubičnih metrov (5 m³/ha/leto), njeno gospodarjenje pa je, kljub sonaravni Mayerjevi šoli, še vedno precej bliže golosečnemu, sedaj sicer v manjšem merilu, kot sonaravnemu sistemu. Absurdno pri tem je, da so vsi avstrijski gozdovi sedaj tudi že PEFC certificirani, pri nas v Sloveniji pa se niti nosilci certifikacije, zlasti lastniki gozdov in lesna industrija, še nimajo interesa organizirati, čeprav nacionalni (državni) interes obstaja. Država je npr. že poskrbela / financirala pripravo strokovnih izhodišč¹ za PEFC certifikacijsko shemo, nosilec certifikacije pa pač – po pravilih certifikacijskih shem, ki so »prostovoljne« in nevladne, država sama ne more biti. Prav v tem se med drugim kaže ekonomski interes, ki ga zaenkrat ni prav pri tistih, ki bi morali biti njegovi nosilci. Zaradi tega tudi blagovne znamke »lesa iz Slovenije« še dolgo ne bo, če bo sploh kdaj, četudi bi si jo država in gozdarska stroka še tako želeli, saj gre pri tem za izrazito tržno in ne administrativno sfero.

¹ Študija »Strokovne podlage za vključitev Slovenije v PEFC certifikacijsko shemo (FERLIN et al., 2002) je dostopna na HTTP Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

Ali je torej – iz čistih podjetniško-ekonomskih razlogov – potrebno usmeritve PRG glede višine in intenzitete sečenj korigirati? Ali je res potrebno – z vidika kakovosti lesa preiti na »ekspresne« modele dela z bukovim gozdom? Menim, da nikakor ne.

2. 3 Nasprotujoči naravovarstveni interesi

Ko govorimo o intenziteti gospodarjenja z gozdovi in višini sečenj, za katero smo si najbrž vsi gozdarji enotni, da je dejansko zelo nizka / prenizka – nas gozdarje po drugi strani lahko zaskrbljujejo tudi predlogi nekaterih nasprotnih, »naravovarstvenih« namer in usmeritev.

2. 3. 1 Varstvena območja (NATURA 2000)

Slovenija - skladno z EU okoljskim pravnim redom – npr. pripravlja omrežje NATURA 2000, t.j. predloge za posebna območja ohranjanja in/ali varovanja (*Special Conservation Areas*) evropsko pomembnih habitatnih tipov in/ali vrst. Samo za varstvena območja za ptice, po t.i. ptičji direktivi (iz leta 1979) je poseben razvojni projekt, ki ga je po naročilu MOPE pripravil DOPPS, predvidel skoraj četrtino slovenskega ozemlja, le-to pa zajema zlasti največja gozdna območja (gre predvsem za državne gozdne komplekse), kjer se tudi sicer predvidevajo regijski parki. Predlogi nekaterih varstvenih usmeritev za ta območja gredo celo v smeri dodatne izločitve iz gospodarjenja velikih površin, npr. 50 (Snežnik) ali 100 km² (Kočevje). Varstvena območja naj bi se izločala tudi za druge, evropsko pomembne živalske vrste (med njimi npr. medveda in volka), zlasti pa tudi za habitatne tipe (po naše rastišča), katerih je v naših gozdovih kar velik delež.

V NATURA območjih, kasneje tudi razglašeni s strani Vlade, bi se tako lahko znašlo več kot tretjina slovenskih gozdov, v katerih se že sicer mednarodno primerljivo zelo sonaravno gospodari, vključno z sorazmerno majhnimi intenzitetami sečenj. Naslednja stopnja je tako lahko samo še rezervatno varstvo preko prepuščanja gozdov naravnemu razvoju z ostro razmejitvijo do preostanka gospodarskih gozdov – seveda v nasprotju z našo gozdarsko strokovno doktrino, našim gozdarskim pravnim redom in nacionalno gozdarsko strategijo/politiko.

2. 3. 2 Prenos lastništva državnih gozdov ali (dela) rente upravljavcem zavarovanih območij

In še ena ključna stvar je, ki nas gozdarje v tem trenutku lahko zelo zaskrbljuje. Preko najnovejših predlogov sprememb/dopolnitev naravovarstvene zakonodaje (Zakona o ohranjanju narave, 1999) prihaja do poskusov, da bi nam državne gozdove (njihovo lastništvo/upravljanje) naravovarstvo kar odvzelo oziroma – če to prvo ni mogoče – da bi nam odvzelo »le« rento iz državnih gozdov (npr. njeno polovico), v katerih se predvidevajo zavarovana območja (parki). Ta renta torej naj ne bi šla nazaj v gozdna vlaganja (npr. v nego/redčenja), ampak naj bi se prelila kar k upravljavcem bodočih parkov – za financiranje parkovnega upravljanja in parkovnih dejavnosti (namesto proračunskih sredstev, ki jih ni). Ti politično močno podprti poskusi potekajo žal brez prave, široke vednosti gozdarjev, nenazadnje tudi tistih (npr. podjetij), ki imajo nad gozdovi pretežno ekonomske interese. Kaj bi zgoraj omenjeno pomenilo za naše sonaravno gozdarstvo, seveda ni potrebno posebej razpravljati.

Različni klici po prevelikem povečevanju intenzitete gospodarjenja z gozdovi, ki se sklicujejo na nacionalno-gospodarske interese, pa vsekakor dobijo svojo protitutež tudi v omenjenih naravovarstvenih namerah. Sonaravno usmerjenemu, zmernemu gozdarstvu pa takšni ekonomsko in naravovarstveno nasprotujoči si interesi pravzaprav lahko celo ustrezajo.

3 STROKOVNO-ORGANIZACIJSKA IZHODIŠČA

3. 1 Ekološka merila za ohranjenost in (so)naravnost gozdov in gospodarjenja

Danes so za presojo ohranjenosti ali naravnosti ekosistemov/habitatnih tipov že uveljavljena nekatera temeljna ekološka merila, in to celo v okviru EU pravnega reda (glejte npr. merila za oceno ohranjenosti NATURA 2000 območij v EU Direktivi o habitatih flore in favne, 1992). Za gozdove se tako ohranjenost/naravnost lahko ocenjuje na podlagi: (a) prisotnosti značilne naravne sestave drevesnih vrst, (b) ohranjenosti značilne sestojne zgradbe (v vertikalnem in horizontalnem pogledu), (c) prisotnosti značilnih, za živalske vrste pomembnih habitatnih sestavin (npr. mrtvega

stoječega in ležečega lesa) in (d) značilnih ekosistemskih funkcij in/ali procesov (npr. naravnega izločanja, naravnega pomlajevanja itd.).

Sonaravno gospodarjenje z gozdovi – če naj bi bilo res ekološko – preprosto predstavlja prilagajanje naravnim ekosistemskim strukturam in funkcijam (obratno vsaj ne-razdiranje le-teh), zlasti s posnemanjem in izkoriščanjem naravnih procesov. Prav slednje je pomembno ne samo v ekološkem, temveč tudi, in še kako, v ekonomskem smislu. Na podlagi zgornjih meril je zato razmeroma lahko – če seveda poznamo strukturo in funkcijo različnih tipov naravnih gozdov (mnoge imamo zastopane v naših gozdnih rezervatih) – ocenjevati tudi sonaravnost našega konkretnega gozdnogojitvenega ravnanja, nena zadnje pa tudi ustreznost različnih usmeritev in modelov, tudi takšnih, ki so predstavljeni/predlagani v članku, o katerem je razprava.

3. 2 Slovenska šola sonaravnega gojenja bukke

Z nego bukovih gozdov imamo v Sloveniji že precej dolge in bogate izkušnje, in tudi svojo šolo (v okviru nje npr. dolensko), ki je po IUFRO kongresu v letu 1986 tudi širše mednarodno poznana. Zato res ne bi kazalo nanjo kar pozabiti ter zdrveti po tuje (npr. danske) metode in modele gospodarjenja z bukovimi gozdovi. V okviru naših uveljavljenih načinov izbiralnih redčenj in izkušenj se namreč lahko, v okviru ekoloških meril, zelo sproščeno prilagajamo – tako po pogostnosti, intenziteti in drugih vidikih – tudi najzahtevnejšim ekonomskim ciljem. Ko bi pri tem le bilo dovolj sredstev za intenzivno nego/redčenja na razpolago?!

Tudi pri delu z odraslimi bukovimi sestoji in njihovo obnovo imamo gotovo dovolj lastnih, rastiščno specifičnih izkušenj, s tem, da nikakor ne zavračamo tujih znanstvenih in praktičnih izsledkov. Bi pa naše starejše in novejše izsledke vsekakor bilo enkrat koristno, urejeno proučiti in predstaviti, in morda naše strokovne poglede – glede ekološko in ekonomsko usklajenega načina gospodarjenja z bukovimi gozdovi – tudi poenotiti. Glede same nege/redčenja bukovih sestojev pa sem prepričan, da je to že bilo storjeno v preteklosti (npr. na gojitvenem seminarju v Straži, v letu 1981), kar pa ne pomeni, da bi

takšen seminar ne veljalo kmalu ponoviti oziroma to znanje osvežiti.

3. 3 Organizacija gozdarstva

Ali je slovensko gozdarstvo, da bi strokovno uspešneje usmerjalo razvoj gozdov, res potrebno celovite »strokovne in organizacijske preнове«? Vsekakor se strinjam, da je razvoj organizacije in stroke absolutno potreben, ne pa da je potrebna njena popolna prenova. Naj pri tem (po letu 1997) ponovno omenim le eno ključno stvar. Strokovno delo javne gozdarske službe, ki žal ni sama deležna rezultatov svoje (štiridesetletne) nege, gotovo ne more biti prav preveč stimulirano v praksi, kjer rezultate tega dela žanjejo drugi. V tem je gotovo največji problem sedanje organizacijske razdeljenosti upravljanja/gospodarjenja v državnih gozdovih oziroma opravljanja le servisne vloge s strani Zavoda za gozdove Slovenije. V tem je tudi največji razkorak z Leibundgutovo in Mlinškovo doktrino gospodarjenja z gozdovi. Če že govorimo, da bi bil v gozdarski organizaciji potreben razvoj na bolje, potem bi bil končno potreben premik zlasti v tem pogledu. Dejansko stanje pa je tako, da se premiki, kot že omenjeno, poskušajo na drugi, naravovarstveni strani, gozdarstvo pa pri tem nemo zre in čaka. Ekološke in ekonomske funkcije v državnih gozdovih bi bile tako pri usmerjanju v praksi – v kolikor morda sedaj niso – zelo hitro med seboj usklajene, odpadla pa bi tudi nevarnost prehoda njihovega upravljanja h kakšnemu drugemu, npr. parkovnemu upravljavcu. No, če bi slednji bil kar Zavod, omenjeni sporni naravovarstveni predlogi niti ne bi bili napačni.

4 ZAKLJUČEK

Gospodarjenje z bukovimi gozdovi, ki bi sicer temeljilo na naglem obnavljanju celotnih sestojev (prekratkih pomladitvenih dobah, kakršna je bila npr. praksa do začetka osemdesetih let) in bi imelo za posledico veliko homogenizacijo drevesne sestave in sestojnih zgradb, ki ne bi upoštevalo zakonitosti naravnega izločanja in njemu prilagojene izbire števila kandidatov/nosilcev funkcij pri redčenjih, ki bi temeljilo na izjemno majhnem številu takšnih izbranih osebkov/soliterjev ter na zelo močnih redčenjih, takšnih, ki bi bila značilna za t.i. dansko šolo, je vsekakor, na podlagi

Stališča in odmevi

predstavljenih ekoloških meril, ne-sonaravno, prav gotovo pa - z vidika rizikov v pogledu stabilnosti in naravnih motenj - ne bi moglo biti trajnostno niti v ekonomskem smislu.

Na podlagi teh meril ni torej težko oceniti, da predlagani danski gozdnogojitveni model - če bi ga uporabljali tako kot je opisan - ne ustreza ekološkimi merilom sonaravnosti niti v pogledu sestojne zgradbe, niti v smislu (vsaj minimalne) prisotnosti starejše faze (in razgradnje), niti v posnemanju naravnih (npr. izločitvenih, obno-

vitvenih) procesov. Res pa je, da bi ga z ustrežno malopovršinsko prilagoditvijo rastiščnim in strukturnim razmeram - tako kot kakšen drugi - lahko približali idealnejšemu modelu sonaravnega ravnanja z bukovim gozdom. Vendar slednje lahko - v kolikor in kjer to še nismo - veliko uspešneje storimo kar z našim(i), ponekod že štiri desetletja preizkušanim(i) modelom(i), ki bi naj ga(jih) le oplemenitili s tujimi izkušnjami in izsledki.

Franc FERLIN
Gozdarski inštitut Slovenije

Gozdarstvo v času in prostoru

25. SVETOVNO PRVENSTVO GOZDARJEV — 25.–28. SEPTEMBER 2002, LOCKERBIE, ŠKOTSKA

Odšli v upanju – vrnili se z bronom

Slovenska ekipa gozdnih delavcev, ki je bila izbrana na 3. državnem tekmovanju gozdnih delavcev v Kočevju 18. maja letos, v sestavi: Bogdan AMBROŽIČ iz Sanabora, s.p. gozdarskih storitev, Janez ZRIMŠEK iz Dobca, delavec pri GG Postojna, Robert ČUK iz Podkrajja, delavec pri GG Postojna in mladinec (junior) Anton CVETEK, dijak, doma iz Bohinjske Bistrice in vodstvom vodje ekipe, TREBEC Adolfa, iz Zavoda za gozdove Slovenije, OE Postojna ter tehnični pomoči VADNU Marjana ter SAMEC Borisa, oba s Srednje gozdarske in lesarske šole iz Postojne, se je v času od 25.–28. septembra udeležila 25. svetovnega tekmovanja gozdarjev v Lockerbie na Škotskem.

Tekmovanje je bilo izvedeno v treh dneh v petih preizkušnjah:

- podiranje drevesa na 15 m oddaljen cilj (čim natančneje zadeti cilj – količek);
- menjava verige in obračanje letve motorne žage;
- kombinirano prežagovanje dveh hlovov, ki ležita pod različnimi koti;
- precizno prežagovanje hlovov na podlagi (pri tem pa ne zarezati v podlago);
- kleščanju oz. obvejanju drevesa.

Med 27 ekipami se je naša uvrstila na 17. mesto. Zmagala je ekipa Avstrije, sledi ji Nizozemska, tretja je Estonija, četrto so bili Nemci, peti Švedi, šesti Latvijci.

Robert Čuk (Foto: Sergej Trebec)

Takega tekmovanja smo se udeležili šele tretjič in že posegli po medaljah. Brez njih so ostale večje in uglednejše države, saj je med 27 ekipami le 7 ekip domov odšlo z medaljo.